

A radikalizáció és a terrorizmus kapcsolata, egyes formái, gondolatok a megelőzés lehetséges perspektíváiról

Dr. jur. Bács Zoltán György¹

Absztrakt:

A radikalizálódás és az azon keresztül a terrorizmushoz vezető folyamat eltérő társadalmi rétegekben, eltérő nemzeti, kulturális háttérrel rendelkező csoportok esetében más-más módon, de hasonló motiváció mellett mehet végbe. Alapvető tényező a háttér miatti befolyásolhatóság, a vallási és kulturális hagyományok tendenciózusan elferdített bemutatása, az ellentétek feloldhatatlanságának súlykolása, egy felkészült, szervezeti háttérrel rendelkező vezető személyiség. A terrorizmus fejlődése során végig követhető a módszerek, eszközök és elkövetők változása egészen az egyre inkább teret nyerő magányos elkövetési módig. A radikalizálódás és a terrorizmus megelőzését jelentősen hátráltatja a megelőzéshez hosszú távon szükséges, profitot nem termelő anyagi-pénzügyi eszközök biztosítása és a donor országok gazdasági-társadalmi fejlesztési érdekeinek ellentéte.

Kulcsszavak: migráció, marginalizáció, frusztráció, autoimmun radikalizáció, terrorizmus, magányos elkövető.

Abstract:

The radicalization and the process leading to terrorism in different social strata and groups with different ethno-cultural background can go on, in different ways but the motivation is usually the same. The basic conditions are: the susceptibility based on the background, the sophisticated and tendentious interpretation of the religious and cultural traditions, sticking that the antagonisms are irresolvable and well prepared leader with organizational support.

Throughout the development of terrorism one can follow the changes of methods, tools and perpetrators up to the Modus Operandi 'Lone Wolf'.

The prevention of radicalization and terrorism is strongly set back by the controversy between the long term and non-profit oriented supply of financial and material resources and the socio-economic development interests of the donor countries.

Keywords: migration, marginalization, frustration, autoimmune radicalization, terrorism, lone perpetrator

¹ NKE doktorandusza, e-mail: Bacs.Zoltan.Gyorgy@uni-nke.hu ORCID: 0000-0003-3454-9539

A radikalizáció

A radikalizálódáshoz vezető út vizsgálatához valójában viszonylag kevés tényezőből is ki lehet indulni. Az egyik közeget a szülőhelyükön, vagy ahhoz földrajzilag viszonylag közel, az abszolút szegénységi küszöb környékén, vagy inkább alatta, esetleg háború sújtotta térségben, menekülttáborban élő etnikailag heterogén népek, népcsoportok képezik, melyek között vallási közösségük ellenére is komoly ellentmondások feszülhetnek. Átfogó, általános ismereteket adó iskolázottsággal nem rendelkeznek, ismereteik leginkább csak a vallásra, annak alapítójára, az általa meghatározott, vagy neki tulajdonított szabályokra és azok élőszóban előadott magyarázataira korlátozódnak. A globalizáció és a technikai fejlődés adta lehetőségek, illetve egyes személyek elmondása egy másik világ képét is eléjük idézi. Ebben a világban a beléjük sulykolt vallási alapú megkötések nem léteznek, ám ennek a világnak a megtapasztalásától, az ottani javakból és örömeiből való részesedéstől nem csupán az eljutáshoz szükséges anyagi erőforrások hiánya és az idegenrendészeti és beutazási szabályok szigora zárja el őket, de az új világ elfogadásához, az ottani többségi kultúra pozitív elfogadásához, egyenrangúságának elismeréséhez elengedhetetlen tolerancia és együttműködési szándék, jelentős mértékű, ha nem teljes hiánya. Ennek gyökere a vallási eszmerendszer egyes pontjainak az eredeti kontextusból való tendenciózus kiemelésében és abszolutizálásában található. Ilyen például az adott vallás minden eszközzel történő kötelező terjesztése, más vallások el nem ismerése, azok hívőinek „megtérítése” vagy elpusztítása, az abszolút vallási dominancia elérése, a valláson alapuló igazgatási, igazságszolgáltatási és társadalmi rendszer meghonosítása. Vajon mi kell még ahhoz, hogy egy ilyen közegből származó fiatal felvállalja akár a harcot és a mártíromságot is, hogy megszerezze a „hitelenek” javait és üdvözülve része legyen mindabban, amiben eddig hiányt szenvedett? Adott minden: a vulnerábilis, ismeretszegény célcsoport, a mesteri manipulátor-kommunikátor és a motivációul szolgáló, több helyen is meghamisított eszme. Az eredmény maga a radikalizáció. Ez a scenárió nagyon illik a közkeletű terrorszervezetek egyes vezetőire, például Jasszer Arafatra és Najef Havatmehre, vagy akár fiatal korában Szaddam Husszeinre.

Van itt egy másik célcsoport, egy másik közeg is. Ők fizikailag már eljutottak abba a világba, melynek anyagi javai oly csábítóak, részint mert befogadták őket, mint menekülteket, részint mert már ott születtek. Ennek ellenére majdnem ugyanolyan messze vannak a javak és örömeik megszerzésétől, mint földrajzilag távol élő társaik. Miért? Először is azért, mert az előbbieken leírt, az új közeg elfogadásához szükséges készség és szándék részben belőlük is hiányzott, amikor befogadták őket, így egy részük nem tudta megszerezni az anyagi javak megszerzéséhez szükséges iskolázottságot, képzettséget. Ennek egyenes következménye, hogy a munkaerőpiacon jelentős hátrányban voltak és vannak, így a befogadó ország társadalmának marginális rétegeit gyarapították és gyarapítják, növekvő

létszámában újratermelve azt, hiszen etno-kulturális hagyományuk része a sokgyermekes nagycsalád. A szintén jellegzetesen szerteágazó rokoni kapcsolatok azok helyzetét sem könnyítették meg, akik ki akartak törni ebből a helyzetből. Azt sem lehet elhallgatni, hogy a befogadó országokban – habár a politikai szándék a menekültek és menedékkérők befogadására, letelepítésére, integrálására (de nem beolvasztására) megvolt, vagy meglehetett – a társadalom, különböző rétegei nem feltétlenül és nem azonos mértékben voltak készek az új, eltérő kultúrát hordozók befogadására és elfogadására. Ez a helyzet egyértelmű frusztrációhoz vezet, hiszen az idő múlásával nyilvánvalóan nő az integrálódásból magukat kizáró, vagy a társadalom által elutasított csoportok lemaradása az anyagi javak fejlődéséhez képest, miközben a marginalizált csoportok létszáma nagyobb arányban nő, mint a befogadó társadalomé. Így alakul ki az elsődleges demográfiai nyomás.

Az első generáció frusztrált helyzete az esetek jelentős részében továbböröklődik. A második generáció, melynek nincsenek közvetlen tapasztalatai a származási hely viszonyairól, az ottani életminőségről, egyéni és társadalmi perspektívákról, gyakran illuzórikus képet alkotnak maguknak idealizálva az ismeretlen világot. Ez a növekvő számú csoport már tömegjellegűvé kezd válni, nem lehet figyelmen kívül hagyni. Önmagában is képes az adott társadalomra nehezedő, előbb is említett elsődleges demográfiai, szociális, kulturális nyomást növelni, mint a másodlagos nyomás előidézője. Ez a csoport közelebb kellene, hogy legyen a befogadó kultúrához, mint az első generációs bevándorlók, mégis idegen. Egyrészt az erős, tekintélyelvű vallási, családi társadalmi hagyományok határozottan gátolják a befogadó társadalom domináns kultúrájához való közeledést, másrészt ez utóbbi toleranciája sem egyöntetű, egyértelmű. Ez a csoport – más, új kötődés hiányában - nem talál más megoldást, mint visszanyúlni a gyökerekhez, a hagyományok mentsvárába menekülni lakóhelyének emberi, szakmai, társadalmi, kulturális és vallási kihívásai elől, keresve azt a kapaszkodót, mely feloldaná, megmagyarázná a folyamatosan tapasztalt ellentéteket. Itt lép újra színre az ideológiai és vallási köpenybe öltöztetett politikai érdekérvényesítés legerőszakosabb eszköze, a terrorizmus. A terrorszervezetekhez ideológiailag, esetleg szervezetileg is köthető, a befogadó országokban gyakran hosszabb ideje legálisan élő személyek a bizonytalankodó, kiforrott személyiséggel még nem rendelkező fiatalok között hamar tehetnek szert népszerűsége, így befolyásolási képességük jelentős biztonsági kockázatot jelent. Ők azok, akik felhasználva a fiatalok által nem ismert, de megismerni vágyott, szilárduló új identitásuk alapjaként elismert eredeti kultúrát és vallást, a multikulturális közegben jelentkező vallási, kulturális és társadalmi különbségeket békés eszközökkel nem, csak csoportos, tömeges, válogatás nélküli erőszakkal feloldható antagonizmusként mutatják be és hitetik el. A különböző alapokon nyugvó értékrendszerek ütköztetése, az eltérések felnagyítása és összeférhetetlenként, feloldhatatlan ellentmondásként való bemutatása, illetve az eredeti, hagyományos, évszázados, ám összefüggéseiből kiemelt kultúra, mint az egyedüli megoldást je-

lentő érték abszolutizálása gyakorlatilag nem más, mint a második út a radikalizációhoz. Ezen a ponton olvadnak egybe az első és a második célcsoport, az első és a második közeg mesterséges radikalizálásának céljai, módszerei és eszközei. A radikalizálódáshoz vezető, fenti paraméterekkel jellemezhető út nagyon sok ponton hasonlít a párizsi és brüsszeli elkövetők élettörténetére.

Minden társadalomban voltak, vannak és lesznek olyanok, akik számára nem elfogadhatóak a társadalmi fejlődés adott szintjére jellemző politikai, társadalmi, gazdasági struktúrák, vágnak azok gyors, mondhatni radikális, megváltoztatására, esetleg a vágyakozáson túlmenően egyedül, vagy társakkal, igével, vagy karddal, tesznek is valamit a fennálló rend befolyásolására, megváltoztatására. Míg a menedéket kapottak, vagy bevándorlók esetében a származási helyen megélt, valamint a befogadó országban tapasztalt körülmények miatt „indukált” radikalizációról beszélhetünk, addig a fogyasztói társadalmak állampolgárai egyes csoportjai körében tapasztalható radikalizációt afféle „sajátos társadalmi autoimmun radikalizációnak” nevezhetjük, mivel az orvosi értelemben vett autoimmun jelenség lényege nem más, mint „Az immunrendszer látszólag ok nélkül a szervezet saját szövetei ellen indít reakciót.” Az ilyen radikalizációra több társadalmi réteg is fogékony lehet. Lehetnek közöttük olyanok, akik számára a többgenerációs szegénység, a sajátos szubkultúra valósága, az oktatás és képzés színvonala és perspektívátlansága, a sport, vagy más, esetleg művészeti tevékenység, mint kitörési lehetőség megvalósíthatatlansága, oda vezethet, hogy a drogokban, a bűnözésben, vagy épp a terrorizmusban gondolhatják megtalálni a megoldást. Mindez azonban önmagában csak ritkán működőképes. Ahhoz, hogy a belterjes elégedetlenkedés bűncselekmények sorát indítsa el, mint robbanóeszköznek a gyújtóra, szükség van egy hazug eszméire, egy embertelen ideológiára, egy hamis célra, amely eszközéül a tömeges, mértéktelen, öncélú erőszakot teszi, és amelyet hamis próféták, rossz példaképek hirdetnek és hirdettek, ismerethiányos, kiúttalan, frusztrációtól szenvedő fiataloknak.

A másik, szintén a jóléti társadalomban, autonóm módon radikalizálódó csoport épp az ellenkező társadalmi véglet soraiból kerül ki. Ezek a fiatalok leggyakrabban anyagi, fizikai jólétben élnek, a magasabb társadalmi körök magatartási normáinak megfelelő neveltetésben, képzésben részesülnek, társadalmi érvényesülési perspektíváik megkérdőjelezhetetlenek, ám az egészséges szellemi és erkölcsi fejlődéshez szükséges türelem és figyelem gyakran nem jellemzőek a családjukban (sem). Ez a fajta, családon belüli elidegenedés jelentősen hozzájárul ahhoz, hogy a személyiség fejlődése során alapvető, testre szabott kihívások, a valós teljesítményt elismerő sikerélmények hiánya kiváló táptalajt teremtsen az önmagukban még bizonytalan fiatalok manipulálásához. Nyilvánvaló, hogy az iskolák sikerorientált világa sem segít, hogy a szellemi, erkölcsi, etikai fejlődésben is lévő fiatalok egészséges és személyiségükkel arányban álló megmérettetések során találjanak alkalmazandó értékrendet, követendő példát és méltó példaképeket. Ezek a fiatalok nyitottak mindenre, mind a jóra, mind a rosszra. Szeretnének kitörni az inger-, érzés- és figyelemszegény környezetből, elhagyni a

társadalom tárgyiasult szemléletét. A családon belüli és a társas magány, a virtuális társaság helyett valódi kommunikációra, új típusú ember-emberközi kapcsolatra, új, lelkesítő eszmékre és új értékeket közvetítő példaképekre vágyunk. Ezért fogékonyak a társadalomban elfogadott értékektől eltérő értékeket propagáló felületek, szervezetek, személyek és csoportok manipulatív kommunikációs tevékenységére. Válaszokat várnak, ám az oktatási és képzési rendszer nem tud olyan válaszokat megadni, amelyekre a társadalomnak sincs helyes válasza, és amelyek egy részét épp a családnak kellene megadni. Elég csak a biztonsági – nemzetbiztonsági tudat hiányát az arra való nevelés kiforrottságát említeni.

A radikalizáció nem új jelenség. Valamennyi korban és kontinensen megtalálható, kezdve a bibliai koroktól, a gyarmatosítás korán át egészen a mai napokig. Elég megemlíteni a Bar-Kohba féle felkelést i. sz. 132 és 135 között, vagy a José Gabriel Tupac Amaru vezette felkelést a spanyolok ellen 1778 és 1783 között.

A későbbi korok radikálisai közül említésre méltóak az orosz anarchisták, a „narodnyikok” akik négy alkalommal kíséreltek meg lőfegyverrel merényletet elkövetni II. Sándor cár ellen, akinek életét végül a lengyel Ignacy Hryniewiecki 1881-ben bombamerénylettel oltotta ki.

A 20. századi radikalizációra pedig folyamatosan lehetne a példákat sorolni: Fidel Castro, Ernesto Che Guevara. A Vörös Hadsereg Frakció (RAF) vezetői, Gudrun Esslin, Andreas Baader, Ulrike Meinhof, továbbá a Vörös Brigádok (BR) alapítói, Renato Curcio és felesége, Margherita Cagol, valamint Alberto Franceschini, az Ír Köztársasági Hadsereg (IRA), a Baszkföld és Szabadság (Euskadi ta Askatasuna) és politikai ága a Batasuna Párt, stb...

Végül a hamis próféciaik közvetítőiről. Ők játsszák a katalizátor szerepét, az ő feladatuk a beszervezést megelőző, a meggyőződést, a lehetséges elkötelezettséget ellenőrző beszélgetések lefolytatása, a látókörükbe kerülő fiatalok előzetes szűrése. Nem arra várnak, hogy valaki megkeresi őket, hanem aktívan, kiváló felkészültséggel és érzékkel keresik a fiatalokhoz való kapcsolódás lehetőségét. Tevékenységükben csak részben támaszkodnak a neten található agitatív PR anyagokra, inkább a személyes kapcsolatot létesítik előnyben. Hosszú időre érkeznek, betelepülnek, családot, vállalkozást alapítanak, leginkább olyan környezetben, ahol vagy az új családi kapcsolatok miatt, vagy a származásuknak megfelelő nyelvi kulturális közegben gyorsan be tudnak épülni. Az őket telepítő terrorszervezetekkel konspiratív úton tartják a kapcsolatot. Jól felkészültek és jól felkészítették őket, ezért hírszerzési eszközökkel rendkívül nehéz és hosszadalmas munkával lehet csak őket felderíteni. Tekintettel arra, hogy a terrorizmus nem csupán terrorelhárítási, bűnüldözési és rendvédelmi probléma, hanem az egész társadalmat érintő, tartós nemzetbiztonsági fenyegetés, elkerülhetetlen a társadalom legszélesebb köreinek bevonása a terrorizmushoz vezető radikalizáció megnehezítésére. Ez az, amit népszerűen nemzetbiztonsági tudatosságnak, illetve az arra való nevelésnek neveznek.

A radikalizáció megelőzése rendkívül nehéz, ehhez szembe kell néznünk saját magunkkal, hagyományainkkal, neveltetésünk bizonyos elemeivel. Fel kell ismernünk – egyénileg és kollektíven, családi, közösségi és magasabb szinten is, hogy nem tudunk hatékonyan gátat vetni a radikalizációnak anélkül, hogy le ne számolnánk számos sztereotípiával. Ehhez át kell alakítani az oktatási nevelési gyakorlat elvi erkölcsi alapját, a gyakran tetten érhető szegregatív gondolkodásmódot. Új mentalitású tanárookra van szükség egy újfajta társadalmi látásmód kialakításához. Vajon készen állunk erre? Tartok tőle, hogy még nem. Csak remélni merem, hogy a hasonló véleménycserék segítenek ebben.

A radikalizációtól a magányos elkövetőig²

Az elmúlt, sajnálatosan sok áldozattal teli fél évszázad, de akár vehetnénk hosszabb időszakot is, azt mutatja, hogy öncélú radikalizáció nem létezik. Azok, akikben a társadalomban megtapasztalt és manipulátorok által felerősített indulatok magas szintet értek el, nem fogadják el a tétlenséget, valamilyen formában, de tenni akarnak az általuk hibásnak ítélt helyzet nem feltétlenül békés úton történő megváltoztatásáért. A radikalizáció patakja itt ömlik bele a terrorizmus folyamába, innen már terrorcselekményekről beszélhetünk.

Ha egy hasonlattal akarjuk érzékeltetni, hogyan viszonyulnak egymáshoz a társadalomban meglévő jelenségek, az egyének, illetve csoportok érzelmei, indulatai, továbbá a radikalizáció, és ennek az egésznek mi a végterméke és azt ki használja fel, akkor a következőt láthatjuk. A társadalom „gyárába” bekerülnek a társadalmi igazságtalanságok, egyenlőtlenségek, a vallási intolerancia, a kulturális összeférhetetlenség dogmája és az iskolázatlanság, mint nyersanyag, a „gyártósoron” hozzáadják a kirekesztettséget, a frusztrációt és a marginalizációt, mint katalizátort, majd ebből megszületik a társadalmi végtermék, maga a radikalizáció. Ennek végfelhasználói pedig a terrorszervezetek.³

A terrorcselekmények végrehajtása történhet kollektív formában, csoportosan, vagy többek által, külön-külön, de egyidőben, azonos, vagy eltérő helyszínen, vagy teljesen egyedül. Mielőtt továbblépünk, érdemes megvizsgálni a terrorizmus fejlődésének 20 – 21. századi dinamikáját, hogy megértsük, milyen változásokon, milyen hatások következtében változtak meg a terrorcselekmények elkövetési módszerei az utóbbi ötven évben.

² A témában lásd még a londoni King's College mellett működő International Centre for the Study of Radicalisation cikkét: <http://icsr.info/2016/10/new-icsr-report-criminal-pasts-terrorist-futures-european-jihadists-new-crime-terror-nexus/>

³ Hasonló radikalizációs végtermék az ultranacionalizmus is, melynek végfelhasználója a szélsőséges nacionalista politika. Az ultranacionalizmus és a terrorizmus között az átmenet esetenként csak nehezen észrevehető.

A hidegháború korában minden országban, politikai berendezkedéstől függetlenül, az elhárítás egyik feladata a politikai rendszerrel, illetve az alkotmányos renddel szemben szervezkedő politikailag, ideológiailag motivált csoportok felderítése volt. Ezeket a feltételezett csoportokat leginkább az illegalitás keretei között működő, vagy a legalitás körülményeit felhasználó ellenzéki, politikai pártokhoz, szervezetekhez kötötték. A fegyveres harc, mint a rendszer elleni küzdelem egyik lehetséges formája a szovjet érdekszférába tartozó országokban szinte kizárható volt,⁴ míg a demokratikus országokban számos példát találhatunk és találhatunk az önszerveződő és fegyveres, vallási és/vagy félkatonai csoportokra. Ezek a nyugati csoportok leginkább az önvédelemre készültek fel. Arra, hogy az általuk ellenségesnek ítélt kormány ügynökségei akciót indíthatnak a felszámolásukra vagy a folyamatos és misztifikált szovjet fenyegetés miatt, úgy vélték, egy szovjet támadás esetén az ő feladatuk lehet megvédeni lakóhelyüket és a demokratikus rendet. Ebből következően ritka volt az általuk elkövetett aktív, agresszív terrorcselekmény. A migráció szoros ellenőrzés alatt volt, a határőrizeti rendszer miatt pedig az illegális mozgás a határokon át alig maradt felderítetlen. A politikai helyzet miatt nem volt nagy tömegeket megmozgató, konfliktusok által gerjesztett migráció, az etnikai konfrontáció okozta súrlódások még nem érték el a radikalizációhoz szükséges intenzitást még az olyan hagyományos befogadó országokban, mint Franciaország, Németország, Nagy-Britannia. Ebben az időszakban a radikalizáció fogalmát leginkább a baloldali, kommunista agitációval, politizálással azonosították.

A mai terrorizmus archetípusa az 1960-as évek második felében, a vietnami háború eszkalációja és az 1967-es közel-keleti hat napos, arab-izraeli háború után alakult ki. Az első eset azonnal rendhagyó volt, hiszen egy egyéni, magányos elkövető, politikamentes, családi okok által motivált cselekményéről volt szó. Raffaele Minichiello 1969. október 31-én eltérített egy amerikai belső repülőjáratot, hogy Rómába repüljön beteg édesapját meglátogatni. Az eltérítés békésen véget ért, Minichiello másfél éves börtönbüntetést kapott, hiszen akkor még a cselekmény tényállása nem volt kodifikálva. A repülőtéri biztonsági ellenőrzés rendszere sem volt felkészülve sem technikailag, sem személyileg, egy ilyen cselekmény felderítésére és megakadályozására. A következő eltérítési eset ugyanabban az évben, novemberben történt meg, de az elkövető még ekkor sem jelentett be követeléseket. 1971-ben viszont egy amerikai dezertőr és barátnője eltérítette az Acapulcóból New Yorkba tartó járatot, hogy Algériába repüljenek. Ez volt az első eset, amikor az útirány megváltoztatása mellett anyagi követelésekkel – 100 ezer dollár összegben – előálltak az elkövetők. Ettől kezdve a repülőgép-eltérítés a terrorcselekmények egyik legelterjedtebb módszere lett. Erre az időszakra jellemző volt a terrorizmus módszereinek, szervezeti-szervezési kereteinek és elkövetői háttérének fejlődése is.

⁴ *Habár Ukrajna területén, még az 1960-as években is voltak szovjetellenes, ukrán nacionalista partizánok.*

A „strukturált terrorizmus”

A „strukturált terrorizmus” időszakában a terrrorszervezetek a kiképzésen tanultak szerint strukturált szervezeti hátteret építettek ki. Az elkülönített szervezeti egységek munkáját egy többtagú politikai vezetőség fogta össze, a katonai feladatok koordinálását és irányítását, a felderítést és az elhárítást, a műveleti tervezést, a logisztikai feladatokat, a toborzást, szűrést, kiképzést, az ideológiai támogatást, illetve a nemzetközi kapcsolatokat ezekre a célokra létrehozott, magas szinten konspirált szervezeti egységek, osztályok végezték. Külön egység foglalkozott az egyes terrorakciók megvalósításával megbízott személyek felkészítésével, a műveleti területen a logisztika előkészítésével, a bázisok előkészítésével.

A „strukturált terrorizmus” időszakára jellemző, hogy a terrorcselekmények elkövetése során a szervezet anyagi erőforrásai gyarapítására nagy összegeket követeltek. Emellett politikai követeléseket is megfogalmaztak, illetve ki akarták kényszeríteni korábban bebörtönzött társaik szabadon bocsátását, amit esetenként el is értek. Jellemző volt, hogy az elkövetők viszonylag könnyen azonosíthatóak voltak, világos és nyilvános volt a személyes kötődésük a terrrorszervezethez. Ez bizonyos mértékben megkönnyítette a terrrorszervezetek felderítését, illetve az ellenük való fellépést. Az időszak legismertebb terrrorszervezetei a palesztin szervezetek, a Palesztin Felszabadítási Szervezet⁵ és tagszervezetei, a Palesztin Felszabadítási Front, a FATAH, a Demokratikus Front Palesztina Felszabadításáért, a Népi Front Palesztina Felszabadításáért, a Fekete Szeptember és partnerszervezeteik voltak.

A világ másik végén, Nicaraguában a Sandinista Nemzeti Felszabadítási Front (FSLN), Kolumbiában a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erők (FARC), valamint a Nemzeti Felszabadító Hadsereg (ELN) voltak a legjelentősebb, de csak lokális akciókat végrehajtó terrrorszervezetek. Meg lehet még említeni az 1980-tól működő salvadori Farabundo Marti Nemzeti Felszabadítási Frontot is. Valamennyi szervezet felkészítésében, felszerelésében, kiképzésében és pénzügyi – logisztikai támogatásában alapvető szerepet játszott a Szovjetunió,⁶ az NDK, Kuba, Csehszlovákia és Bulgária.

⁵ A Palesztin Felszabadítási Szervezet, évtizedeken keresztül követett el véres merényleteket, terrortámadásokat. Az elmúlt évtizedekben pacifikálódott, ma a palesztin nép legitim képviselője.

⁶ Lásd: Christopher ANDREW, Vaszilij MITROHIN: A Mitrohin-archívum A KGB otthon és Nyugaton. Talentum kiadó Budapest, (2000) ISBN 963-645-076-5 A könyv, 429. és 436. oldalán említi a Béke Világtanácsot (BVT), mint a szovjet hírszerzés egyik nemzetközi fedőszervét, amelynek egyik feladata volt célországok civil szervezeteinek mozgósítása a szovjet politikai érdekeknek megfelelő kampányokra, megmozdulásokra és más akciókra.

Ami Magyarországot illeti, köztudott, hogy a különböző nemzetközi terror-szervezetek, illetve terroristák gyakran használták az országot logisztikai bázisként, itt pihentek, illetve itt vettek részt gyógykezelésben. Ilich Ramirez Sánchez, „Carlos” és tettestársai több alkalommal is beutaztak Magyarországra, illetve hosszabb-rövidebb ideig itt is tartózkodtak. Amikor jelenlétük már terhekké vált a politikai vezetés számára, az akkori terrorellhárítási szervek sikeresen, ám nem zökkenőmentesen szorították ki őket az országból.

„A franchise-terrorizmus”

A „franchise-terrorizmus” kialakulásában jelentős szerepe volt annak, hogy a műveleti területek, a potenciális célpontok diverzifikálódtak, ezért a központosított felkészítés, kiképzés előkészítése és lebonyolítása során nem volt lehetőség a kellően részletes célspecifikus (célfelderítés) ismeretek összegyűjtésére, értékelésére, elemzésére, a műveleti terv kidolgozására, az erőforrások meghatározására és az elkövetés személyi hátterének, valamint a műveleti támogatásnak a szükséges mélységű kialakítására. A terrorszervezetek központosított működését jelentős mértékben hátráltatta, illetve korlátozta a kialakuló nemzetközi együttműködés a terrorellenes harcban, az elkövetői támogató hálózatok felderítése, a finanszírozási lehetőségek és útvonalak lezárása, illetve a terrorszervezetek vezetői elleni célzott műveletek sikere. A stratégiai cél változatlan maradt, ám a taktika, az elkövetési mód, az elkövetői kör és az eszközök megváltoztak. A terrorszervezetek központjai egyre inkább csak iránymutatás adtak, és a végrehajtást az ahhoz szükséges előkészítő tevékenységgel együtt rábízták a célországokban radikalizálódott, és a szervezet vezetésével kapcsolatban álló személyek által irányított helyi csoportokra. A csoportokat egyre inkább már a második generációs állampolgárok alkották. A radikalizálható csoportok kialakulását, fej-

A békemozgalmak aktivistái jó információs bázisul is szolgáltak a szovjet hírszerzésnek. A BVT az egyes országok békemozgalmi szervezetein keresztül fejtette ki tevékenységét. Magyarországon az 1985-ig a Hazafias Népfront Országos Tanácsán belül, majd 1985 után önállóan működő, de az MSZMP KB párt- és tömegszervezetek osztályának, illetve a külügyi osztálynak felügyelete alá tartozó Országos Béketanács (OBT) volt a Béke Világtanács magyar tagszervezete. Az OBT tartotta a kapcsolatot a palesztin mozgalmakkal, a Campaign For Nuclear Disarmament, és az Anti-Nuclear Campaign brit szervezetekkel, az Afrikai Nemzeti Kongresszussal (ANC), a Dél-Nyugat Afrikai Népi Szevezettel (SWAPO), a Kolumbiai Forradalmi Fegyveres Erővel, (FARC) továbbá a nicaraguai Sandinista Nemzeti Felszabadítási Fronttal (FSLN), a mozambiki, etióp, angolai, valamint más, a szovjet vezetés által is támogatott ázsiai fegyveres felszabadítási mozgalommal és szervezettel. A magyarországi antinukleáris mozgalmak és csoportokkal való kapcsolattartás, így a Dialógus Békecsoporttal való kapcsolat is az OBT feladata volt. Hasonlóképpen működtek a bolgár, a csehszlovák, a lengyel, a kubai, az NDK-s béketanácsok is.

lődését a terrorszervezetek telepített, alvó „ügynökei”, első vagy második generációs bevándorlók követték figyelemmel. A nagyobb mértékű autonómia előnye, hogy a helyi viszonyokat, körülményeket és lehetőségeket jól ismerő csoportok, hatékonyabban, kisebb ráfordítások mellett hajthattak végre terrorcselekményeket, és az előkészítés során jobban tudták magukat leplezni. Megvalósíthatóvá váltak a több, kisebb csoport által, különböző helyszíneken, eltérő célcsoportok ellen végrehajtott támadások, melyek politikai, társadalmi és gazdasági kumulált hatása nagyobb volt, mint a korábbi módszerrel végrehajtott támadásoké. A helyi terrorista sejtek tevékenysége során gyakorivá vált a helyben megszerzhető harcanyagok, fegyverek, lőszeres, robbanóanyagok használata. A helyi beszerzési források feltárása és használata egyrészt csökkentette a logisztikai hálózat, a szállítási útvonalak, illetve az azzal foglalkozók lelepleződésének veszélyét, másrészt létrehozta a kapcsolatot a terrorizmus és a szervezett bűnözés között. A „franchise-terrorizmus” leggyakrabban az Al-Kaidával kapcsolatban említhető, hiszen annak egyes célszágokban honos fiókszervezetei alkalmazzák ezt a szervezeti keretet, például az al-Shabaab Szomáliában.

A magányos elkövetés

A magányos elkövetés jelentőségét a nehéz felderíthetőség adja. Amennyiben a magányos elkövető egy szervezet megbízásából, általa kiképezve, felkészítve és felszerelve, a szervezet által meghatározott célpont ellen hajt végre támadást, még mindig nagyobb a felderíthetőség lehetősége, mint a szervezettől függetlenül, nemcsak magányosan, de saját kezdeményezésre és saját előkészítés után végrehajtott cselekmény esetében. Ennek oka, hogy egy szervezeti háttér megléte együtt jár azzal, hogy az előkészítésbe, a logisztikai és szervezési, beszerzési, szállítási, kiképzési feladatokba több személyt kell bevonni, akik közül egyesek, vagy kapcsolataik már a hírszerzés, vagy az elhárítás látókörébe kerültek. A szervezethez köthető elkövetések esetében komoly esély van arra, hogy a korábban elkövetett cselekmények (lásd: a szervezetre jellemző modus operandi, esetleg nevezhetjük szervezeti „kézjegynek” is) alapján azonosítható, de legalább valószínűsíthető legyen a lehetséges célpontok köre. A felderítéshez, így a megelőzéshez is, nagy segítséget adhat, ha esetleg a szervezett bűnözés, mint logisztikai bázis megfigyelése alapján adatokhoz lehet jutni a robbanóeszközök gyártásához szükséges anyagok és eszközök beszerzéséről, fegyver- és lőszervásárlásokról. Segítséget adhat még az ismertté vált és a terrorszervezethez, vagy radikális csoportokhoz kötődő személyek kommunikációs hálózatának felderítése, megfigyelése, rögzítése. Megjegyzendő, hogy az ebben rejlő kockázatok csökkentése érdekében a terrorszervezetek megint inkább a személyes kapcsolattartást alkalmazzák. Ez együtt jár a személyes, humán erős hírszerzés (HUMINT) jelenkori felértékelődésével.

A saját kezdeményezésre végrehajtandó cselekmények megelőzése sokkal nehezebb, mivel sokkal kevesebb kapcsolódási pont áll rendelkezésre. Ha a po-

tenciális elkövető a radikalizálódás folyamatában valamilyen formában már látó körbe került és az elhárító szervek megkezdték a „feldolgozását”, akkor a jogszabályoknak megfelelően lehetőség nyílik a célirányos intézkedések végrehajtására, így a titkos információgyűjtésre. Ha ez nem történik meg, akkor szerencsés esetben a szervezett bűnözési csatornákon folyó mozgás, a robbanóeszköz előállításához szükséges anyagok kereskedelme vezethet a potenciális elkövető nyomára. Meghatározó jelentőségű, ha a potenciális elkövető környezete radikalizálódásra, illetve a terrorcselekményre való előkészületre utaló jeleket észlel, és arról azonnal tájékoztatja a hatóságokat. Ilyen jel lehet, ha az illető kedvenc beszédtemája alapvetően megváltozik, előtérbe kerül benne az erőszak alkalmazása, a diszkrimináció más etnikai, vallási közösségekkel szemben. Nem zárható ki, hogy épp magába zárkózik, elfordul a korábbi társaságától, az erőszakot és diszkriminációt hirdető kiadványokat olvas, ilyeneket ajánl elolvasásra másoknak, vallási kultikus csoportok gyűléseire jár, és a vallási előírásoknak megfelelően megváltoztatja küllemét, esetleg más, a vallással kapcsolatba hozható személynévvel vesz fel. Mindezek a külsőségek leginkább abban az esetben jellegzetesek, ha az identitás reformjának valós, ideológiai vallási okai vannak. Abban az esetben, ha a potenciális elkövető radikalizálódásának az illető személyiségéből fakadó okai vannak, pl. valós nemi identitásának felismerése és annak összeférhetetlensége az általa gyakorolt vallás tételeivel, vagy korábbi gondolataival, cselekedeteivel, a radikalizáció felismerése a külsőségek alapján alig lehetséges. Támpontot legfeljebb a befelé fordulás adhat, ám ez lehet csalóka is.

Az elkövetés módja az elkövetők közötti kapcsolat alapján

1. Ebből a szempontból egyszerű tiszta képletekkel és példákkal találkozunk. Az egyidejű, egy helyszínen csoportosan, több személy által végrehajtott támadás minden terrortámadások alapja. Ilyen volt a müncheni olimpiai faluban a Fekete Szeptember által elkövetett terrortámadás és mészárlás 1972-ben. Ennek során a támadó terroristák egy csoportban hatoltak be, folyamatosan, elektronikus eszközök igénybevétele nélkül tartották a kapcsolatot a megtámadott helyiségekben, egyszemélyi irányítás mellett, a korábban eltervezetteknek megfelelően ejtették túsul az izraeli sportolókat, egy csoportban kívántak távozni az akció után. Jellegzetes a gyalogsági lőfegyverek használata, esetleg a kézigránátok birtoklása és az azok használatával való fenyegetés.

2. A WTC és a Pentagon, valamint más célpont elleni 2001-es támadás már új képlettel ismertetett meg bennünket. Több, kisebb csoport által, több helyszínen, azonos módszerrel, közel azonos időben, egységes terv alapján végrehajtott támadást a kisebb csoportok külön-külön hajtották végre. A megindulás előtti utolsó eligazításon kívül, az akció ideje alatt már nem volt többé közöttük koordináció, kommunikáció. Az elkövetés eszközeül szolgáló légi járművek hatalomba kerítése érdekében lőfegyvert nem használtak, inkább legálisan tartható

és a fedélzetre vihető vágóeszközöket vetettek be. Jellemző mozzanat az elkövetés módszeréből adódó önkéntes halál vállalása, mely az elkövetők szempontjából az iszlám alapjainak megfelelően, a hit érdekében vállalt és elismert, majd a Paradicsomban jutalmazott mártíromság jelenik meg.

3. A 2004-es madridi Atocha pályaudvar körzetében, valamint a 2005-ben a londoni metróban elkövetett robbantásos merényletek jellegzetessége, hogy azt több helyszínen, közel azonos időben, azonos módszerrel, szervezett módon, de egyéni elkövetők hajtották végre. A terroristák között a művelet alatt nem volt kommunikáció. Lőfegyvert az elkövetéshez, vagy másodlagos hatás kiváltásához nem használtak. Eltérés mutatkozik azonban abban, hogy a madridi merényletet felvállaló dzsihadista csoport tagjai még igyekeztek az elkövetés után elkerülni a felelősségre vonást és elrejtőztek, de a londoni merénylők már vállalták az önkéntes halált. Madridban az elővárosi vasúti kocsikban összesen 13 robbanóeszközt helyeztek el, ám ezek közül csak tíz lépett működésbe. Londonban azonban három bomba a metróban, egy pedig egy emeletes buszon robbant fel. Madridban a három elkövetőből kettő marokkói bevándorló, egy pedig egyiptomi volt. Londonban az elkövetők mind brit állampolgárok, de muszlim hitűek voltak, hárman Pakisztánból és egy Jamaicából származott. Mindkét esetben megfigyelhető, hogy a terroriszervezetek már a célország állampolgárai közül választották ki a végrehajtókat.

4. Párizs-Brüsszel nagyszabású merényletsorozat első felvonásaként említhető 2015. november 13-án Párizsban végrehajtott terrortámadás. Ennek során több, összesen kilenc helyszínen, kombinált eszközökkel, hat helyszínen gépkarabélyokkal és három helyszínen, köztük a Stade de France stadionnál, robbanóeszközökkel, több csoportban, közel azonos időben, politikailag indifferens, kulturális, illetve vendéglátó-ipari létesítmények látogatói ellen követték el a terrortámadást. A terrorcselekmények megkezdéséig a csoportok kapcsolatban voltak egymással. A stadionban folyó kiemelt sportrendezvény ellen tervezett akció, melynek politikai üzenete is lett volna, mivel a francia államfő és a német kancellár is jelen volt, nem járt sikerrel, mivel az önrobbantó elkövető nem jutott be a stadionba, hanem a bejáratnál hozta működésbe a testére erősített robbanómellényt.

Az elkövetők köre is figyelemre méltó. Első és második generációs, észak-afrikai gyökerekkel rendelkező francia és belga állampolgárok, észak-afrikai (két algériai, egy-egy marokkói és egyiptomi) és közel-keleti (szíriai) útlevelel rendelkező személyek, akik a menekülthullámmal fedezve magukat jutottak be az Európai Unió területére, egy Belgiumban élő francia állampolgár közvetlen és egy másik, marokkói származású belga személy szíriai központból történt irányítása mellett,⁷ belgiumi bázisokról kiindulva hajtották végre cselekményüket. A kézi-

⁷ http://hvg.hu/vilag/20161108_Ujabb_terroristara_bukkanhattak. HVG, 2016. november 08. „Szíriából irányíthatták a párizsi és brüsszeli merényletet” Utolsó frissítés: 2016. 11. 08. 15:25

fegyvereket az interneten keresztül szerezték be a volt Varsói Szerződéshez tartozó egyik országból. Kihasználva a Schengeni Egyezmény adta lehetőségeket, az Uniós tagország állampolgárságával rendelkező műveleti vezető a későbbi elkövetőket személyesen szállította a találkozási ponttól a belgiumi rejtkehelyre.

A merényletsorozat második felvonására a brüsszeli repülőtéren, illetve a metróban, 2016 márciusában került sor. Ekkor a párizsi támadások forgatókönyve alapján két robbantást a repülőtér utasfelvételi pultjánál, egyet egy órával később a metróban hajtottak végre. Mint a vizsgálat megállapította, a brüsszeli támadás szervezéséért, előkészítéséért és végrehajtásáért ugyanaz a radikális csoport felelős, amelyik a párizsi mézárhlásokat is elkövette.

5. Az önkéntes, egyéni elkövetés iskolapéldája lehet, hogy 2016. július 18-án Würtzburg mellett egy 17 éves, menekültként az Európai Unióba érkezett Afganisztánból származó férfi baltával és késsel támadt az utasokra és többeket megsebesített, mielőtt lelőtték volna. Klasszikus, a terrorszervezetekhez korábban nem tartozó, de az elkövetést megelőzően nekik hűségesküt tevő, radikalizált egyéni elkövetőkre jellemző módon ez a fiatalember is videoüzenetet hagyott hátra, amely rávilágít a tett terrorista motivációjára. Egy ilyen esetben, amikor a potenciális elkövető kísérel nélkül él, közlekedik, vagyis nincs semmilyen helyi, közösségi kötődése, nagyon nehéz a radikalizálódási folyamat észlelése, felderítése. Ami az elkövetési eszközöket illeti, még egy fiatalos számúra sem okoz nehézséget az ilyen konyhai eszközök, vagy szerszámok beszerzése.

6. Sajátos, vallási alapú radikalizáció nélküli példa a 2016. július 22-i német-iráni kettős állampolgár által egy müncheni gyorsétteremnél elkövetett lövöldözés, melynek során kilencen meghaltak és 21-en megsebesültek. Az áldozatok között jelentős a külföldiek aránya: a támadásnak két német, két német-török kettős állampolgárságú fiatal, továbbá egy-egy török, görög és egy koszovói állampolgár és egy hontalan személy is áldozatául esett. A németországi születésű, több mint két éve Münchenben lakó, 18 éves elkövető öngyilkos lett. Mivel a vizsgálat nem tárt fel terrorszervezethez kötődő radikalizációra utaló nyomokat, a legvalószínűbb indíték az elkövető személyes meghasonlottsága, az iráni gyökerek miatti nehéz beilleszkedés, a németekkel való azonosulás vágyából fakadó xenofóbia, illetve a marginalizáltság miatti frusztráció lehetett. Erre utalhatott, hogy az elkövető a cselekmény közben németként beszélt önmagáról. Tekintettel a beilleszkedés sikertelenségére, sem a saját iráni környezete, sem pedig a német célcsoport nem érzékelte a sajátos személyiségváltozást, így nem is volt lehetőség annak kellő időben történő jelzésére. Kérdés, hogy a két csoport biztonsági tudatának milyen magas volt a küszöbje, volt-e ilyen egyáltalán, és vajon az elkövető megnyilvánulásai elérhették-e a biztonsági tudatosság küszöbét? A fegyverrel kapcsolatban a nyilvánosságra hozott adatok azt mutatták, hogy az elkövető a fegyvert hatástalanított állapotban vásárolta, majd azt éles lőfegyverre visszaalakította, vagy visszaalakította. A hatástalanítás módszerétől függően ehhez meglehetősen komoly szakmai ismeretekre és célszerszámokra is szükség lehetett, kérdés, hogy ezt hol, hogyan és ki végezte? Ha ezt harmadik személy

tette meg, vajon tudatában volt a „megrendelő” szándékának? Sajnos, erre vonatkozó információ nem került nyilvánosságra.

7. A 2016. július 14-én a nizzai Promenade des Anglais sétányon végrehajtott teherautós támadás tunéziai állampolgárságú elkövetője korábban nem került a francia hatóságok látókörébe, mint terrorgyanús személy, vagy radikális csoport tagja. Fuvarozóként dolgozott. Kiseb, de erőszakos bűncselekményeket követett el korábban. A támadást megelőzően többször is járt Tunéziában, de az ottani hatóságok csak drogokhoz, illetve alkoholhoz köthető ügyekben vonták felelősségre, kapcsolata terrorszervezetekkel nem volt kimutatható, terrorcselekményekhez nem volt köze. Miután a rendőrök lelőtték a támadót, robbanóanyagot nem, csak egy kézfegyvert találtak az autóban, amit a támadás során a rendőrök ellen használt is. A támadásért a felelősséget az egyik legnagyobb terrorszervezet csak másfél nappal később vállalta magára. Ennek alapján valószínűsíthető, hogy a szervezettől független, azzal ideológiailag azonosuló elkövető által tervezett cselekményről a terrorszervezet nem tudott, azt csak taktikai okokból, első sorban saját népszerűsítése miatt vállalta fel.

Az elkövetők

Ami a terrortámadások elkövetőit illeti, az összetétel sokrétű. A klasszikus jelenkori terrorista valamely nemzetközi terrorista szervezethez igazoltan köthető, a cselekményt vagy csoportosan, vagy magányosan hajtja végre, ahogy azt az előbbiekben a „strukturált terrorizmusról” szóló részben is leírtam. A csoportos elkövetésre jó példa a Palesztin Felszabadítási Szervezet Wadi Haddad vezette csoportjának néhány repülőgép-eltérítése 1969-ben, vagy az egyik legszomorúbb példa a müncheni olimpiai faluban a Fekete Szeptember által elkövetett terrortámadás és mészárlás 1972-ben.

Ebbe a kategóriába sorolható a World Trade Center és más amerikai célok elleni 2001-es támadás, és az elmúl másfél év párizsi és brüsszeli terrorcselekmények is. A terrorszervezethez köthető, de magányos elkövető például az a „sahid” (mártír), aki a kabuli, bagdadi, piacon, a jeruzsálemi autóbuszban, vagy más, hasonlóan zsúfolt helyen robbantja fel önmagát.

Megjegyzendő, hogy a 20. századi terrorizmus elkövetői dinamikája azt mutatja, hogy míg korábban a politikailag motivált, de vallási-ideológiai bázisra nem támaszkodó cselekmények elkövetőinek egyik legfontosabb követelése a támadás, illetve az azt gyakran követő tűzhelyzet kialakulása során, a váltságdíj, illetve a saját társaik, vagy más terroristák szabadon bocsátása mellett a szabad elvonulás követelése volt. Ebben az időszakban több olyan terrorcselekményre is sor került, ahol az elkövetők megrendelésre, „bérmunkában” hajtották végre a támadásokat.

A 21. századi terrorcselekmények során előtérbe került a vallási alapokra támaszkodó, de alapvetően változatlanul politikailag motivált, saját személyi

bázison végrehajtott elkövetési minta. A vallási motiváció egyik jellegzetessége az elkövető önkéntes, vagy kikényszerített mártírhalála. A kikényszerített mártírhalál a Kaukázuson túli női elkövetők körében figyelhető meg, akiknek a férje az első, vagy a második csecsen háború idején a harcokban, a csecsen oldalon esett el. Az ő házastársukat kényszerítette a közösség szélsőséges vallási vezetése a mártíromság „önkéntes” vállalására, valamilyen robbantásos merénylet végrehajtására.

A legjelentősebb és leghatékonyabban működő terrorszervezetek, az Al-Kaida és az Iszlám Állam szervezeti struktúrájának összeomlásával, a katonai vereséggel, így a pénzügyi források megcsappanásával, a támogatók és a közvetlen harci cselekményekben való részvételt vállaló, lelkes önkéntesek számának rohamos csökkenésével, illetve az ezzel összefüggő hadviselési mód változásával párhuzamosan megnőtt a nemzetközi terrorszervezethez csak névlegesen köthető, önkéntes, magányos elkövetők száma. Mind a két terrorszervezet saját vezetőin, illetve vallási vezetőikön keresztül több alkalommal is felszólította az Európában élő híveket és hívőket, hogy lakóhelyükön kövessenek el terrorcselekményeket.

A radikalizálódás okai különbözőek lehetnek. Ebben a témában eddig is számos publikáció jelent meg, ezért csak néhány észrevételt szeretnék tenni. A radikalizáció egyik lehetséges oka az adott személy identitáskeresése, vagy identitásválsága. Az előbbire jó példa az előbb említett müncheni gyorséttermi lövöldözés elkövetője, aki meghasonlott, eredeti származását elutasítva minden áron más nemzetiségűnek, más népcsoporthoz tartozónak akart látszani, és azt akarta, ilyennek fogadják el. A másik esetre példa az az elkövető, aki valós szexuális orientációjának felismerése miatt került konfliktusba önmagával, illetve vallása alaptételeivel. Ennek példája lehet az Orlandóban, 2016. június 12-én elkövetett lövöldözés elkövetője.

Akadnak azonban olyan pszichikai, illetve drogproblémákkal küzdő elkövetők is, akik támadásaikat minden szélsőséges, terrorjellegű céltól függetlenül követik el, ám néha az elkövetés során a szélsőségesekre jellemző kifejezéseket használhatnak. Az EUROPOL igazgatója, Bob Wainwright 2016. július 20-án kijelentette *„Annak ellenére, hogy a magányos elkövetők vallási, vagy ideológiai jelleget adnak cselekményeiknek, nem szabad elsiklani a lehetséges mentális problémák felett”*.⁸ A közelmúltban elkövetett terrorjellegű támadásokkal kapcsolatban lefolytatott vizsgálatokról szólva közölte: *„a 2000 és 2015 között magányos elkövetők által véghezvitt cselekmények 35%-a esetében az elkövetők valamilyen mentális zavarral küzdöttek.”*⁹

⁸ „Europol spotlights mental health in lone wolf attacks” Giulia PARAVICINI és Vince CHADWICK cikke a Politico c. hírportálon <http://www.politico.eu/article/europol-spotlights-mental-health-in-lone-wolf-attacks-nice-isil/> Letöltés: 2016. november 19, 0:26

⁹ Uo.

Ebbe a kategóriába tartozik a 2016. május 10-én München elővárosában, a Grafing-i elővárosi vonat pályaudvarán végrehajtott, késelés elkövetője, aki született német, és nem volt köze iszlamista csoportokhoz. Valószínű, hogy a nizzai támadást elkövető személyt is ide lehet sorolni, hiszen magatartásában nyoma nem volt vallási, ideológiai alapú radikalizációnak, sőt, életvitele meglehetősen elütött az iszlám előírásaitól. A vizsgálat megállapította, hogy mentálhigiénés problémái miatt kezelés alatt is állt.

A terrorizmus és a radikalizáció a két jelenleg legtöbbször használt kifejezés. Könnyű, de téves dolog minden, eltérő kultúrájú társadalmi csoport közötti feszültséget az iszlám szülte radikalizáció és terrorizmus számlájára írni, pedig a radikalizáció – mint láthattuk – magának a társadalomnak a terméke. Ebből következően sem a terrorizmus, sem a radikalizáció nem küzdhető le pusztán katonai, rendvédelmi, terrorelhárítási és nemzetbiztonsági intézkedésekkel a társadalmi tudat formálása, a gazdasági, szociális és kulturális feszültségek enyhítése, csökkentése nélkül.

A radikalizáció és a terrorizmus hosszú távú megelőzése és a politikai-gazdasági érdekek közötti gazdasági-matematikai antagonizmus

A 2015-ös tömeges migrációs hullám kiváltotta válság politikai szükségintézkedések egész sorát eredményezte. Sem Európa társadalmi, sem a politikai tervező és döntéshozó struktúrák nem voltak felkészülve a gazdasági, politikai, természeti okokból, továbbá több térségben egyidejűleg akuttá váló fegyveres konfliktusok által gerjesztett és motivált, azonosítható csoportok érdekeit (is) szolgáló migrációs krízisre. Ebből következően a nemzetbiztonsági, rendvédelmi, igazgatásrendészeti, katasztrófavédelmi, egészségügyi, oktatási és tájékoztatási szakmai intézkedések koordinálása sem ment zökkenőmentesen egyik országban sem, de különösen nem volt egyszerű az Európai Unió szintjén. Európa, mint közösség stratégiai tervezése ezen a szinten kudarcot vallott, habár a kialakuló problémákra az egyes országok konzuli szolgálatait, illetve az EKSZ (EEAS) már majdnem egy évtizeddel korábban kezdte felhívni a figyelmet.

Ahhoz, hogy a várhatóan sok évtizedre feladatot adó jelenség-együttest megfelelő módon, operatív szinten is kezelni tudjuk, általános, az egész EU-t és a partnerországokat – elsődlegesen a G20 csoportba tartozó, nem EU-tagországokat, Egyesült Államokat, Kanadát, Nagy-Britanniát, Japánt és Oroszországot is – átfogó stratégiai tervezésre van szükség, melyet annak elfogadása után le lehetne bontani általános és nemzeti taktikai tervekbe, folyamatokra. Ennek elengedhetetlen alapja a gazdasági-matematikai jelenségek megismerése.

1. A társadalom önfenntartási és fejlesztési erőforrásigénye nagyobb/egyenlő, mint az adott ország GDP-je. A szükséges pótlólagos forrásigény kielégítése csak újabb belső (lakosságot, vállalkozókat terhelő, adók, járulékok közterhek bevezetésével járó, vagy banki és más pénzügyi forrásokat bevonó),

vagy külső, nemzetközi hiteltevékenységből származó forrásokból lehetséges. Ezek a lakosságra terhet jelentő intézkedések helyi szinten spontán ellenérzéseket válthatnak ki, ami nem a radikalizáció megelőzését segíti. A hiteltevékenység lényege a gyors, többszöri, vagy huzamos idő alatt megvalósuló megtérülési, illetve profittermelő ciklus. A hiteltevékenység szempontjából az alacsony, vagy éppen negatív megtérülési mutatójú hitelkihelyezés ellenjavallt, azt a pénzügyi intézmények önként, üzleti céllal nem támogatják.

2. A radikalizáció politikai, gazdasági, oktatási és társadalmi eszközökkel való megelőzésének az indulatok célpontjául szolgáló országokon kívüli lehetőségének erőforrásigénye hosszú időszakokra is rendkívül magas. Rentabilitása negatív, az ott eszközölt pénzügyi, gazdasági, ipari, oktatási képzési és munkaerő-piaci befektetések hosszú ideig nem profitképesek.

A célországokon belüli megelőzés primer és szekunder költségei, tehát a rövid idő alatt kifizetendő rendészeti, idegenrendészeti, nemzetbiztonsági szükségletek és költségek fedezése, illetve a hosszú távú megoldás érdekében mozgósítandó erőforrások jelentősen terhelik a társadalmi-gazdasági fejlődésre, fejlesztésre fordítható forrásokat, tehát hatása a társadalmi-gazdasági össztermék csökkenése, illetve a bővített újratermelésének, a GDP növekedésének akadályozása.

3. Amennyiben megvizsgáljuk, hogy a radikalizáció, illetve az ennek egyik következményeként megindult migrációs hullámok, továbbá a részben ennek is betudható, de a radikalizáció saját törvényszerűségei alapján működő terrorizmus okozta károk elhárítása, felszámolása és helyreállítása mekkora rövid távú költségeket igényel. Illetve mindezek megelőzése évtizedeken keresztül mekkora összehangolt tervezést és befektetést jelentene minden ország részéről, annak érdekében, hogy a radikalizáció által leginkább veszélyeztetett térségek népességmegtartó képessége elérje azt a színvonalat, amikor a helyi gazdasági növekedés a növekvő demográfiai nyomás ellenére nem vált ki radikalizálódást, nem ad táptalajt a szélsőséges eszméknek és nem indukál migrációt. Azt láthatjuk, hogy a rövidtávú, „tüneti kezelésre” felhasznált összegek még mindig sokszorosan alatta maradnak a hosszú távú befektetések számadatainak.

4. Nem szorul magyarázatra, hogy a rövid távú, mégoly költséges „tűzoltás” politikailag látványos, de hosszú távú hatásait tekintve nem éri el az elvárt távlati célt, a lakosság biztonságának hosszú távú szavatolását, mivel a válságok kiváltó okát nem szünteti meg.

5. Az is érthető, hogy a „tűzoltás” akár egy kormányzati ciklus alatt többször is előforduló költségei jóval kevésbé terhelik a költségvetést, illetve kevésbé veszélyeztetik az ország gazdasági fejlődésének stabilitását, vagyis az éppen kormányzó politikai erő által tervbe vett változások és fejlesztések megvalósítását, mint a hosszú időre nagyobb terhet jelentő fejlesztési hozzájárulás a válságok kiváltó okainak megszüntetéséhez. Ebből következően a természetes „politikai ösztönből” fakadó hatalommegtartási érdekek kevésbé sérül olyan döntésekkel, amelyek csak rövid távú, de esetleg látványos eredményt hoznak, ami azt

jelenti, hogy a mindenkori politikai döntéshozók ellenérdekeltek a sokkal nagyobb anyagi, gazdasági és pénzügyi terhet jelentő, hosszú időre elköteleződést igénylő döntésben. Egy ilyen lépés politikailag egyáltalán nem látványos, a saját ország lakosságának pozitívan nem kommunikálható, lelassítja a választók által elvárt fejlődés ütemét, vagyis befolyásolhatja a hatalom megtartásának esélyét.

6. Közgazdasági evidencia, hogy a hosszú idejű, széles spektrumú befektetések, melyek célja a kedvezményezett országok gazdasági, társadalmi, pénzügyi átalakítása, felzárkóztatása csak akkor lehetnének profittermelő vállalkozás, ha a forrásokat biztosító országonként a felzárkóztatásra fordított előirányzat kisebb, mint az adott ország cégei által a célországban, vagy célterületen elvégzett munkálatok értéke, vagyis a forrásokból a részesedésük nagyobb volt, mint a forrásokhoz való hozzájárulás. Ez csak két esetben lehetséges: vagy egyenlőtlen mértékű hozzájárulások eredményeként, amikor lesznek nettó befizető országok, amelyek részesedése a projektek értékéből kisebb, mint az általuk a forrásokba befizetett támogatás értéke. A második eset úgy jöhet létre, ha valamely szervezet, nemzetközi, kormányok felett álló testület külső forrást biztosít a projektek megvalósításához, mely nincs közvetlen összeköttetésben az egyes országok gazdasági erőforrásaival, nem csökkenti azok fejlesztési forrásait, hanem inkább pénzügyi fedezetként, banki forrásként működik. Figyelembe véve a felzárkóztatásra váró térségek nagy számát, kiterjedését, etno-politikai, gazdasági, társadalmi, oktatási-képzési, családi, szociális és egyéb hagyományait, a nyilvánvalóan megnövekvő, amúgy is burjánzó korrupciót, az előbb említett két kecsgetető lehetőségre vajmi kevés esély van.

7. Nem hagyható figyelmen kívül az sem, hogy a nemzetközi összefogásban résztvevő országok számára a hosszú távú felzárkóztatás költségeivel párhuzamosan jelentkezik majd a saját országokon belül végrehajtandó, a határon belüli, spontán, autonóm, vagy épp az autoimmun radikalizálódás, illetve a terrorizmus megelőzésének költségei és a társadalmi gondolkodás szükségszerű átalakításával járó feszültségek, valamint azok kezelésének költségei.

8. A szélesebb értelemben vett védelmi ipar – ideértve a beszállítókat is – számára a folyamatos krízishelyzet, illetve az arra való felkészülés tartós piaci konjunktúrát eredményez, amelynek a GDP szempontjából kedvező hatásai vannak (munkahelyek, növekvő lakossági fogyasztás, növekvő adóbevételek, stb...). Mindezek a gazdaság szempontjából szemlélve szintén nemzetbiztonsági jelentőséggel bírnak, mivel hozzájárulnak a politikai stabilitást megalapozó szilárd és előrelátható gazdasági fejlődéshez.

9. Az éves költségvetésekbe betervezett és elköltött védelmi és (nemzet) biztonsági kiadások nagyságára, alapvető befolyást gyakorolnak a geopolitikai és geostratégiai tendenciák akár a közelebbi, akár a távolabbi térségeket vizsgáljuk. Ennek egyenes következménye, hogy a terrorizmus és radikalizálódás gazdasági előfeltételeinek felszámolásában résztvevő potenciális országok közötti erőviszonyok alakulása, az ellenérdekelte országcsoportok, vagy egyes országok szembenállásának intenzitása közvetlenül hat a költségvetésből a terrorizmus és a

radikalizálódás előfeltételeinek felszámolására előirányozható költségvetési tételekre. Amennyiben a terrorizmus és a radikalizálódás előfeltételeinek felszámolásában – bármely okból és céllal – ellenérdekelte ország a többi koordináltan fellépő ország számára potenciálisan veszélyes lépéseket tesz bármely térségben, úgy ezzel hatványozottan kockáztatja a közös cél legrövidebb idő alatt, a legkisebb ráfordítások mellett való elérését.

A fent részletezett kilenc pont alapján megállapítható, hogy a radikalizáció és a terrorizmus hosszú távú megelőzése és a politikai-gazdasági érdekek közötti gazdasági-matematikai antagonizmus feloldása nagy nehézségekbe ütközik, de nem lehetetlen. A lehetséges módon ehhez vezető feltételeket a következőkben ismertetjük.

Záró következtetések

Az elmúlt kétezer év során kialakult és már számtalan alkalommal konfliktusokat, sőt, népiertásokat is kiváltó vallási alapú, sajnálatosan szegregatív és dogmatikus erkölcsi értékrendszerünk ismételt kudarcot vallott a vallási-kulturális térségünkön kívül végbe menő, bármiféle társadalmi-gazdasági, szociális és kulturális folyamat dinamikus követésére, esetleg megelőzésére. Az események, folyamatok követésének dinamikus jellegének jelentősége éppen az lenne, hogy megfelelő mechanizmusok, társadalmi, gazdasági, szociális, kulturális, oktatási, nevelési eszközök alkalmazásával megoldásokat dolgozzon ki az elhúzó, változó intenzitású krízishelyzetek lecsillapítására, negatív következményeinek folyamatos csökkentésére és felszámolására, a ki nem zárható összeütközések kiterjedésének, intenzitásának és időtartamának csökkentésére. Ehhez alapvető, nemzetközi méretekben koordinált szemléletváltásra, az értékrendi sztereotípiák megváltoztatására, ezen túlmenően és erre alapozva új gyakorlati megoldások tervezésére és megvalósítására van szükség. Sajátos helyzet, hogy a szükség-szerűség felismerésével is már késésben vagyunk, a megvalósítására hosszú évtizedeket kell rászánni.

Nem hagyható figyelmen kívül, hogy két, egymással egyidejű, párhuzamos és egyenértékű, de sok tekintetben egymástól lényegesen különböző folyamatnak kell végbe mennie. Az elsőről, a tőlünk függőről az előbb már esett szó, a másodikra, amelyet most vizsgálunk meg, jóval kevésbé van ráhatásunk. Ez pedig a másik fél, a fogadó fél magatartása. Ahhoz, hogy a katasztrofális perspektívákat megelőzzük, elengedhetetlen, hogy a másik fél is felismerje az együttműködés szükségességét, az ugyancsak szegregatív és dogmatikus erkölcsi-vallási és társadalmi értékrendszeren való túllépés szükségességét, a saját kultúrkörhöz tartozó rászorulókkal való szolidaritás, aktív segítségnyújtás, befogadás és gazdasági pénzügyi segélyprogramok kialakításának és mindkét oldal közötti koordinálásának szükségességét. Nehéz megmondani, melyik folyamat a nehezebb, csak az biztos, hogy a radikalizáció és a terrorizmus előfeltételei kialakulásának lelas-

sításához, visszafordításához, illetve megelőzéséhez mindkét folyamat sikerére szükség van.

A gazdasági élet alapvető mozgatórugója a verseny, mely során eldől, hogy a gazdasági folyamatok szereplői közül ki éri el a célt, a profitot, amely az újraelosztás és újratermelés alapja. Ezzel a gyerekesen egyszerűnek látszó képlettel bemutatható a profitorientált gazdasági tevékenység motivációja. Ez a képlet vezetett el a világgazdaság jelenlegi fejlettségi szintjére annak minden ellentmondásával, előnyével és hátrányával együtt. Egyre inkább úgy tűnik, ahogy a szegregatív erkölcsi-vallási társadalmi értékrendszer is kudarcot vallott, úgy vall kudarcot a szegregatív, saját preferenciális értékrendjén alapuló, kiegyensúlyozatlan gazdasági szemlélet is. Ennek egyik mutatója, hogy a globalizáció már kitermelte a saját veszteseit és lemorzsolódóit, akik egyre inkább osztják a globalizációban vesztes helyzetben lévők álláspontját, hiszen gazdasági erőforrásaik, a világgazdasági folyamatokban betöltött szerepük miatt nincs lehetőségük a felzárkózásra. Egyre csak nő a különbség a különböző országcsoportok között, ami óhatatlanul növekvő feszültséget indukál, és alapul szolgál a radikalizáció és terrorizmus előfeltételeinek kialakulásához, melyekről a korábbiakban már esett szó. Mi az, ami ebben a helyzetben feloldhatja ezt az ellentmondást, kutat mutathat ebből az ördögi körből? Ahogy azt néhány bekezdéssel feljebb is olvasni lehet, egy szemléletváltásra van szükség: a versenykényszerre alapuló szemléletet lenne szükség felváltani a kooperáción, együttműködésen alapuló szemlélettel, más szóval: fel kell oldani a nyilvánvaló jelenkori paradoxont. Ez szakítást jelent a maximális profit elérésével, mint elsődleges preferenciával a gazdasági tevékenység során. Ugyanúgy meg kell teremteni a feltételeit és mechanizmusait annak, hogy a megtermelt materiális és immateriális javak újraelosztásában hogyan és milyen arányban részesüljenek a rászoruló gazdaságok, úgy, hogy fejlődésük tervszerű és egyenletes legyen, és ne okozzon se sokkhatást, se nem kívánatos mellékjelenségeket az érintett társadalmakban, és folyamatosan erősítse az aktív közreműködést a saját gazdaság felzárkóztatása érdekében, növelve az együttműködést a donor országokkal és szervezetekkel. Figyelembe kell venni, hogy a donorországok egyszerre több feladattal kell, hogy megbirkózzanak: biztosítaniuk kell saját gazdasági fejlődésüket, fel kell, hogy zárkóztassák a területükön élő rászoruló migránsokat ennek minden társadalmi és gazdasági, szociális következményével együtt, és nem utolsó sorban hozzá kell járulniuk a gazdasági paradoxon feloldásához.

Utópisztikusnak hangzik mindez? Igen, annak, de csak azért, mert még nem állunk készen a megszokott politikai, gazdasági, társadalmi, erkölcsi, vallási eszmerendszer kritikai elemzésére, ezek változatlan fenntartása következményeinek felismerésére és őszinte elismerésére. Amint erre mindkét oldal, mind a donorok, mind pedig a rászorulóknak készen lesznek, megnyílik a lehetőség az elavult eszmerendszerekre alapuló gyakorlat felváltására. Ha ez nem történik meg, nehezen lesz elkerülhető a nagyobb mértékű, sokkal nagyobb áldozatokat követelő konfliktus a felek között.

Felhasznált irodalom és jogszabályok:

- Robert KENNEDY: Is One Person's Terrorist Another's Freedom Fighter? Western and Islamic Approaches to 'just War' Compared, Terrorism and Political Violence A Frank Cass Journal ISSN 0954-6553 Published online: 21 dec. 2007 pp. 1-21
- Paul Saint CASSIA: Martyrdom and Witnessing: Violence, Terror and Recollection in Cyprus, Terrorism and Political Violence A Frank Cass Journal ISSN 0954-6553 Published online: 21 dec. 2007 pp. 22-54
- Nemzetbiztonsági alapismeretek (szerkesztette: DR. KOBOLKA István) Nemzeti Közszolgálati Egyetem Budapest, 2013
- Terrorismus: Wie Islam-Extremisten Europa spalten wollen www.vorwaerts.de/.../terrorismus-islam-extremisten-europa-spalten-w...
- "Wir können den Terror nicht ohne die Religion erklären" <https://causa.tagesspiegel.de/...islam...terror/wir-koennen-den-terror-n...>
- Radikalisiert der Islam? <https://de.qantara.de/.../jugendliche-dschihadisten-radikalisiert-der-isl..>
- Radicalization of Muslim Immigrants in Europe and Russia Beyond Terrorism PONARS Eurasia Policy Memo No. 29 2008
- ROSTOVÁNYI ZSOLT: Az iszlám és a terror http://hvg.hu/velemenyt/20151119_Rostovanyi_Zsolt_Az_iszlam_es_a_terror
- ROSTOVÁNYI Zsolt: Az iszlám világ és a Nyugat Corvina, Budapest 2004, ISBN: 9631353176 88 – 109. old.
- VINCZE Viktor Attila: Lehetetlen a muszlimok integrálása – interjú Maróth Miklós akadémikussal. Magyar Idők 2016. február 22. 15:18 <http://magyaridok.hu/belfold/lehetetlen-muszlimok-integralasa-396238/>
- 20150814_balancing_responsability_and_solidarity_on_migration_en.pdf, https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/docs/20150814_balancing_responsability_and_solidarity
- The Radicalisation Awareness Network <https://ec.europa.eu/home-affairs/sites/homeaffairs/files/e-library/docs/fight-against-radicalisation/>

- The Psychology Of Radicalization: How Terrorist Groups Attract Young Followers, www.npr.org/.../the-psychology-of-radicalization-how-terrorist-grou...
- SIPRI Yearbook 2016 (Stockholm International Peace Research Institute), <https://www.sipri.org/yearbook/2016>